

MEĐUNARODNI SIMPOZIJ – VELIKI REFORMATOR 18. STOLJEĆA GIAN RINALDO CARLI IZMEĐU ISTRE, VENECIJE I CARSTVA
(*Mednarodni simpozij veliki reformator 18. stoletja Gian Rinaldo Carli med Istro, Benetkami in Cesarstvom*), Pokrajinski muzej u Kopru, Kopar, 12.–13. listopada 1995.

Povijesno društvo za južno Primorje (Zgodovinsko društvo za južno Primorsko) – sa sjedištem u Kopru, *Zajednica Talijana iz Kopra, Pokrajinski muzej u Kopru* i *Centar za znanstvena istraživanja Republike Slovenije (Znanstveno raziskovalno središće Republike Slovenije)* iz Kopra, u suradnji s Odsjecima za povijest Ljubljanskog i Irščanskog sveučilišta (*Odelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani* i *Dipartimento di Studi Storici dell'Università degli studi di Trieste*), organizirali su simpozij o Gian Rinaldu Carliju – znamenitom reformatoru iz 18. stoljeća rođenom u Kopru. Simpozij je održan 12. i 13. listopada 1995. g. (bio je najavljivan kao trodnevni, ali neki od znanstvenika nisu došli). Znanstveno pokroviteljstvo simpozija pripalo je *Talijanskom društvu za proučavanje 18. st. iz Rima (Società Italiana di Studi sul XVIII secolo di Roma)*, *Centru za povijest Sveučilišta u Padovi (Centro per la Storia dell'Università degli Studi di Padova)*, *Pokrajinskom arhivu u Kopru* i *Zavodu za povijesne i društvene znanosti HAZU*.

Radni dio prvog dana simpozija koji je uslijedio nakon pozdravnih govora, započeo je uvodnim referatom Pietra Del Negra sa Sveučilišta u Padovi. Del Negro je predstavio ličnost i djelo istarskoga prosvjećenog reformatora iz koparske plemićke obitelji – Gian Rinalda Carlija (1720.–1795.). Također se osvrnuo i na osnovnu historiografsku literaturu koja se odnosi na Carlija.

Ugo Tucci (*Università degli studi di Venezia*), u izlaganju naslovljenom *Teorija i praksa u monetarnim idejama Gian Rinalda Carlija*, predstavio je i kritički raščlanio osam Carlijevih disertacija o povijesti monetarnih sustava i o vrijednosti (kovanog) novca, napisanih između 1751. i 1760. godine.

Ravnatelj Pokrajinskog muzeja u Kopru – Salvator Žitko – održao je referat pod naslovom *Uloga Gian Rinalda Carlija pri afirmaciji prosvjetnih ustanova u Kopru*. Nakon uvida u stanje u obrazovanju i općenito u kulturi na istarsko-slovensko-sjeverno talijanskom prostoru tijekom 18. st., Salvator Žitko je dao pregled Carlijeva obrazovanja, literarne i prevodilačke djelatnosti, a napose je predstavio njegov znanstveni rad, mjesto Istre u njegovim istraživanjima, te Carlijevu aktivnost u koparskim akademijama. Osvrnuo se i na Carlijeve poglede o slovenskom pučanstvu, te ga ocjenio kao kontradiktornog – »progresivnog na kulturnom planu, ali kao predstavnika municipalno-istarskog antislovenskog nacionalizma«.

Nadalje, Andrea Zanini (*Università degli Studi di Venezia*) u skladu s naslovom teme – *Bilješke o Gian Rinaldu Carliju, gospodarskom historičaru*, uglavnom se ograničio na razmatranje pitanja povijesti cijena u već spomenutim Carlijevim disertacijama o novcu.

Američke studije Gian Rinalda Carlija prezentirao je Zmago Šmitek s Ljubljanskog sveučilišta. U tom raspravama, posvećenim položaju i kulturi američkih domorodaca, Carli se usprotivio onda ustaljenom shvaćanju da su oni niža vrsta, te je upozorio na visok stupanj razvoja države i društva Inka. Šmitek zaključuje da ti Carlijevi spisi zaslužuju

posebnu pozornost, iako imaju očiti nedostatak (neke od kojih je i sam Carli ispravio u drugom izdanju, npr. imena i sl.), kao djelo »prvog amerikanista na slovenskom području«.

Adriano Mazzetti iz Roviga (*Accademia dei Concordi*) upozorio je na veze Gian Rinalda Carlija s kulturnim krugovima u Rovigu. U prvom redu na temelju Carljevih privatnih pisama, referent je rekonstruirao njegove veze, ali također i odnose drugih koparskih patricija (npr. Girolamo Gravisio sudjelovao je u raspravama tamošnje akademije), s kulturnim i patricijskim krugovima u Rovigu.

Prvi dan rada simpozija zaključen je referatom Sonje Dular i Uršule Cetinski iz Ljubljane o Almi Karlin (1889.–1950. god.) potomkinji obitelji Carli i slovenskoj poligrafini. Referat je započeo rasplitanjem milansko-francuske veze koparske plemićke obitelji Carli s obitelji austrijskog majora Karlina iz Rogoške Slatine – Almina oca, nastavio njenim biografskim podacima, posebnu pozornost posvetio njezinu putu oko svijeta (1919.–1928. god.) i ne manje pustolovnim sudjelovanjem u NOR-u (ranjavanje i sl.), te završio prikazom njezina književnog i slikarskog opusa.

Izlaganjem Edvilija Gradine iz koparskoga Pokrajinskog muzeja započeo je drugi dan rada simpozija. Gradina je osvijetlio ulogu obitelji Carli u umjetnosti Istre tijekom 18. st.

Radovan Cunja, također iz koparskoga Pokrajinskog muzeja, govorio je o arheološkim istraživanjima Gian Rinalda Carlija na Koparštini. Tu valja primijetiti da se Carli bavio i antičkim spomenicima u hrvatskom dijelu Istre (npr. rimskim građevinama u Puli), te da je bilo materijala i raspoloživih tema i za hrvatske znanstvenike i kulturne djelatnike, koji su se odzvali u vrlo skromnom broju.

Carljevimi merkantilističkim pothvatom – predionicom u Cereju pokraj Kopra bavio se Darko Darovec iz koparskoga Pokrajinskog arhiva. Darovec je iscrpno prikazao i raščlanio osnutak, rad i uzroke propasti te zacijelo tehnološki najsuvremenije tekstilne manufakture u Istri početkom 60-ih godina 18. st.

Rolan Marino iz Milja upozorio je na Carljeve (konzervativne) stavove oko propalog pokušaja reforme koparskoga Velikog vijeća (1770.–1771. god.), a Isabela Flego iz Kopra prikazala je, na temelju korespondencije, Carljeve veze s Girolamom Gravisijem – koparskim plemićem i kulturnim djelatnikom, dok je o burnom, ali sve u svemu, sretnom putu reformatorove knjižnice izlagao Ivan Marković iz koparske Središnje knjižnice.

Veze ovoga znamenitoga Kopranina s Padovom i Venecijom prikazao je Del Negro, koji je iznio niz zanimljivih biografskih pojedinosti.

Jedan od najiscrpnijih i zacijelo najvrjednijih bio je referat o prisutnosti istarskih studenata na Sveučilištu u Padovi tijekom prve polovice 18. st., koji su na temelju arhivskog rada podnijeli Luciana Rea i Giuliano Piccoli s Padovskog sveučilišta. Izlaganje je bilo upotpunjeno nizom grafičkih i tabelarnih prikaza.

Barbara Costa (Zaklada Raffaele Mattioli, Milano) govorila je o Carljevom doprinosu reformama u Lombardiji (novčana reforma i plan za ubiranje devetine), odnosno o njegovu milanskom razdoblju (1765.–1780.), kada je obnašao visoke dužnosti u carskoj administraciji.

O Gian Rinaldu Carlju senioru – dragomanu (mletački tumač i diplomat kod Turaka) Republike sv. Marka referirao je Mario Infelise (Sveučilište Ca' Foscari – Venecija). Ovaj Carli je bio prastric istoimenoga Kopranina kojemu je posvećen simpozij, a boravio je u Carigradu od oko 1670. do 1719. godine, kada mu se gubi svaki trag. Referent je iznio hipotezu da je možda tragično preminuo, te da je zbog toga mladi Carli dobio ime po njemu. Inače, zbog svoje odanosti Republici i iskazane diplomatske vještine, on je prikrio sebi i svojoj obitelji grofovsku titulu.

Ne manje zanimljivo bilo je i izlaganje o planu za organizaciju uprave na bivšim mletačkim područjima, koji je Giovan Stefano Carli – Gian Rinaldov najmlađi brat – ponudio austrijskim vlastima 1803. god., a održao ga je Michele Gottardi iz Venecije.

Darinko Munić – jedini referent iz Republike Hrvatske – govorio je o značenju ukinuća isusovačkog reda 1773. god. za Rijeku i kastavsku gospoštiju. Ovo izlaganje zacijelo nije imalo neposredne sveze s osobom i djelom Gian Rinalda Carlja, ali je vrlo zorno dočaralo gospodarske, socijalne, pa i kulturne prilike u istočnoj Istri za njegova života i rada.

I na kraju, možemo reći da je ovaj simpozij, organiziran u povodu dvjestote godišnjice smrti Gian Rinalda Carlja, značajno pridonio cjelovitijem sagledavanju i boljem vrednovanju lika i djela toga znamenitoga Kopranina. Simpozij je i primjer konkretnog dijaloga napose slovenskih i talijanskih historičara.

Marino Manin

OSTAVŠTINA CARLIJEVIH I GIAN RINALDO CARLI, znanstveni skup, Poreč, 25. studenoga 1995.

U spomen 200. godišnjice smrti Gian Rinalda Carlja, Zavičajni muzej Poreštine priredio je – od 24. do 26. studenoga 1995. godine u Poreču – znanstveni skup i prigodni program. Naime, jedan ogranak ove koparske obitelji nastanio se u Poreču, a Giovanni Stefano Carli – Gian Rinaldov mladi brat, darovao je gradu Poreču svoju biblioteku i obiteljski arhiv. Stoga, uz posebno zalaganje Marina Baldinija – ravnatelja Zavičajnog muzeja Poreštine, organiziran je ovaj skup kojemu je bio cilj znanstvena valorizacija i prezentacija rečenih vrednota stručnoj i široj kulturnoj javnosti, kao i dodatno osvjetljavanje uloge, veza i zasluga obitelji Carli u povijesti Poreča i hrvatskog dijela Istre općenito. Radni dio skupa popraćen je izložbom stare i rijetke građe iz ostavštine Carljievih, koncertom »Istarskih solista« na kojemu su izvedena pretežito djela istarskih kompozitora (Andrije Motovunjanina, Giuseppea Tartinija i drugih), te obilaskom Kopra, Poreča i Pule uza stručno vodstvo.

Dana 25. studenoga održan je središnji dio manifestacije – znanstveni skup, a započeo je pozdravnim govorom Steve Žufića – gradonačelnika Poreča i dožupana Istarske županije. S najboljim željama za uspješan rad, skupu se obratio i porečko-pulski biskup msgr. Antun Bogetić.

Nakon uvodnoga govora Marina Baldinija, Robert Matijašić je održao referat naslovljen »Pulski spomenici i Gian Rinaldo Carli«. Ovo iscrpno izlaganje razmatralo je Carljeve podatke i zaključke o antičkim spomenicima Pule sadržane u drugom tomu njegova znamenitog djela »Antichità italiane« (Milano, 1789.–91.). Naime, Gian Rinaldo Carli je barem jednom (1750. godine) boravio u Puli i izvršio je neka arheološka iskapanja u amfiteatru, te je utvrdio da je i njegova unutrašnjost bila građena od kamena, a ne od drva kako se pretpostavljalo. Također je ispravno datirao razdoblje njegove gradnje – zaključio je da je podignut u doba Flavijevaca. Nadalje, opisao je i ostale antičke objekte Pule, a uoči objavljivanja ovog djela (1788. godine) dao je obaviti i nova iskapanja u amfiteatru, koja nisu dala onakve rezultate kakvi bi zacijelo bili da je osobno prisustvovao istraživanjima.

Predavanje »Povijesni fond obitelji Carli u Povijesnom arhivu u Pazinu« održao je Jakov Jelinčić, ravnatelj rečene ustanove. Jelinčić je ukratko opisao sadržaj tog, djelomično sredenog, obiteljskog fonda koji sadržava gradu od 16. do 19. stoljeća. Od obilja građe tog obiteljskog arhivskog fonda (kad fond bude sređen: 8/9 kutija), s kojom je u